

RECORD DE SALVADOR VIVES I CASAJOANA

pel doctor

R. VIDAL-TEIXIDOR

Cap del Servei de Medicina Psicosomàtica
a la Càtedra de Patologia General de la
Facultat de Medicina de Barcelona

La SOCIETAT CATALANA DE BIOLOGIA en el curs de la sessió ordinària celebrada el dia 22 de juny de 1965, sota la presidència del doctor JOSEP ALSINA i BOFILL, honorà la memòria del doctor SALVADOR VIVES i CASAJOANA amb un parlament del doctor RAMON VIDAL-TEIXIDOR

Senyores, companys i amics:

Aquest acte és per a mi doblement emocionant, ja que, si d'una banda em proporciona l'ocasió de dirigir-vos la paraula per primera vegada en aquest cenacle d'autèntica Medicina catalana, m'obliga alhora a parlar-vos d'un home d'una personalitat excepcional i tan recentment desaparegut, que costa esforç de no veure'l en un d'aquests seients, sempre atent a qualsevol inquietud espiritual. I, més encara, per tal com fou el meu introductor en aquesta SOCIETAT DE BIOLOGIA i de qui no he rebut sinó afecte desinteressat i estímul constant.

Per tot això, temo que la meua exposició no quedi pàl·lida davant la seva esplèndida realitat biogràfica, difícil de sintetitzar i de matisar. Us demano, doncs, benevolència pel meu agosarament. Però us asseguro que només em mou l'interès de retre públic homenatge d'admiració a l'amic, al gran psiquiatre i gran humanista, que tant de bé ha fet a la nostra cultura.

Vaig fer la coneixença de Salvador Vives cap als anys trentes, quan, tot just acabada la carrera, vaig ésser introduït i guiat, en els mons apassionants de la Neurologia i de la Psiquiatria, pels mestres Bellarmí Rodríguez-Arias i Emili Mira, respectivament. I, bé que el Dr. Vives no fou el meu mestre, des del primer moment vaig sentir una autèntica admiració envers aquella personalitat, tan rica i tan ben estructurada, de la nostra psiquiatria.

En aquella època esplendorosa de la Psiquiatria catalana, tan plena de passió i d'entusiasme, i alhora tan assenyada, amb una visió clara dels seus problemes i de les possibilitats en les solucions, el Dr. Vives, des de la Direcció dels Serveis Tècnics de Psiquiatria de la Generalitat de Catalunya, desenvolupà una tasca que encara no ha estat degudament valorada i que al llarg dels anys i a la vista de l'actual situació de la psiquiatria a casa nostra va adquirint la seva autèntica vàlua. Quants problemes actuals, encara sense solució, havien estat ja estudiats i enfocats per aquell grup de psiquiatres dels anys trentes!

I és que, en realitat, Salvador Vives, en arribar a la direcció dels Serveis Tècnics de Psiquiatria de la Generalitat de Catalunya, no tingué necessitat d'improvisar. Continuà la tasca iniciada anys enrera a l'època de la

Mancomunitat i que correspon a la trajectòria central de la seva actuació com a psiquiatre.

Nascut l'any 1886, a Sant Vicenç de Castellet, es llicencià a la Facultat de Medicina de Barcelona l'any 1909, i més tard, l'any 1921, es doctorà a la Facultat de Medicina de Madrid.

Entrà en el món de la psiquiatria sota el mestratge del gran psiquiatre català doctor Martí i Julià treballant a l'Institut Frenopàtic de les Corts, al Sanatori Psiquiàtric de Sant Boi, i l'any 1916 obtingué, per oposició, la plaça de Metge-Director del Manicomi de Salt (Girona), pertanyent a la Mancomunitat de Catalunya. En aquella època desenvolupà una tasca important, no solament d'organització del dit Manicomi, sinó també d'estudi d'una sèrie de problemes importants, com l'alcoholisme a les comarques gironines, el règim alimentari de les malalties mentals, la paràlisi general a Catalunya, i es dedicà especialment a l'estudi de la profilaxi de les malalties mentals i l'organització de l'Assistència Psiquiàtrica. L'any 1920 és comissionat per la Mancomunitat de Catalunya per a estudiar els Serveis Psiquiàtrics i d'Assistència Familiar a França, Itàlia, Suïssa i Bèlgica. De formació cultural fonamentalment francesa, tant en el terreny psiquiàtric com literari i filosòfic, el primer contacte directe, amb motiu d'aquell viatge, amb els psiquiatres de la República veïna, acabà de lligar-lo d'una manera permanent als homes del moviment psiquiàtric francès participant amb ells en diverses reunions i congressos. Ell mateix, en una alocució en el centenari de la *Société Médico-Psychologique* (París 1952), digué: «...però són els psiquiatres francesos els qui m'han guiat, i en els seus llibres he trobat el fil d'Ariadna que havia de conduir-me en el dèdal de la patologia mental; són els psiquiatres francesos els qui m'han evitat els falsos passos en la brossa inextricable de les psicosis i neurosis. Almenys era sota aquest aspecte atzarós que era presentat als meus ulls el vast domini de les malalties mentals».

Anys després, trobà allí, com a exiliat, l'escalf i l'ajuda de què s'havia fet mereixedor, especialment per part del doctor Sivadon, avui dia professor de psiquiatria a Brussel·les.

Aquell viatge d'estudis per Europa arrodoní la seva formació i, essent un esperit inquiet i obert, sense prejudicis, el capacità per a llançar-se a la feixuga però extraordinària tasca d'organitzar l'assistència psiquiàtrica a Catalunya. Tanmateix, els esdeveniments polítics truncaren momentàniament la seva obra. Salvador Vives era un home que no es doblegava fàcilment, i les seves mateixes paraules ens donaran la qualitat moral de la seva persona. Digué: «L'adveniment de la Dictadura i la instauració de la Mancomunitat governativa, amb la qual la meva condició d'home liberal i de catalanitat m'impedia de col·laborar, em feren renunciar a prosseguir l'obra que propugnava...»

Més tard, amb la República, s'incorpora de nou a la lluita i és nomenat, com hem referit abans, cap dels Serveis Tècnics de Psiquiatria de la Generalitat de Catalunya. En aquella època es constituí el «Patronat de malalts psíquics», que inicià l'estructuració de l'assistència psiquiàtrica de casa nostra a nivell europeu. Però per segona vegada els esdeveniments polítics frustren la seva trajectòria brillant i eficaç.

És gairebé impossible de fer esment de la seva producció científica: treballs sobre la ciclotímia, l'esquizofrènia, les neurosis, personalitats psicopàtiques, alcoholisme, paràlisi general, organització d'establiments psiquiàtrics, règim alimentari en les malalties mentals, lluita contra les malalties mentals, sobre el funcionament del Patronat de malalts mentals, etc. Però sí que vull assenyalar que tots ells posen de manifest una personalitat vigorosa, oberta a totes les orientacions, interessat per les diverses escoles mundials, però conservant sempre un criteri lliure, serè, equànime, sense deformacions sectàries. Solament us diré que un treball sobre *Mecanismes de la Psicoteràpia*, publicat l'any 1916, essent director de Salt, i quan tenia trenta anys, és d'una actualitat rabiosa, i exponent d'una personalitat ben madura. No puc deixar de llegir-vos-en alguns paràgrafs: «L'ús feliç de mitjans del tot psíquics en el tractament d'un cert nombre de malalties mentals és un fet establert i adquirit; ningú no dubta, d'altra part, que aquí existeix un mecanisme precís, absolutament fix quant a les accions i reaccions elementals en què són descomponibles les experiències del clínic. És clar que amb els mitjans d'investigació de què un hom disposa no és possible de descriure aquest mecanisme amb l'exactitud, relativament molt gran, que assoleixen el físic i el químic en llurs dominis; però és possible des d'ara de formular algunes generalitats, d'establir certes dades que mereixen plena confiança.

»Ha estat negada l'eficàcia de la psicoteràpia, i hi ha encara esperits encaterinats a negar a aquesta terapèutica tota legitimitat i tota acció, bé que podem constatar que aquests són cada dia més rars. No sols són alguns metges els qui això afirmen: a llur costat trobem psicòlegs, filòsofs, metafísics del materialisme i homes dedicats a les ciències físico-químiques.

»És l'emoció que permeabilitza el psiquisme aliè possibilitat de redreçament d'activitats amorfes i desviades. I com que un fet d'emoció és possible de provocar-lo en quasi tots els sectors en què la didàctica divideix els trastorns mentals, s'eixampla el camp d'acció de la psicoteràpia des de la psiconeurosi, on la terapèutica psíquica és sistematitzada, fins a la psiquiatria tota. Qui ha viscut intensament la clínica psiquiàtrica considera com una heretgia esfereïdora l'afirmació tan sovint repetida que no hi ha psicoteràpia de les malalties mentals. Si no n'hi havia, ¿com serien possibles, per exemple, l'aplicació del *non restraint* i de l'*open-door*?

Podem fer totes les reserves que vulguem respecte a la valor curativa de la terapèutica psíquica en les malalties mentals, però no li podem negar un real i eficient poder modificador.

»Reeducar el psiquisme vol dir renovar i modificar el joc de les activitats mentals de manera que aquestes no actuïn al marge de les normes del sentir i del pensar col·lectius.»

Sostenir en aquells moments la possibilitat i la realitat de la psicoteràpia de les psicosis, cosa que posava en dubte el mateix Freud, indica un profund coneixement del malalt i un criteri personal molt ben assentat.

La seva preocupació per la sociologia es manifesta des dels primers treballs i culmina en el que presenta, l'any 1962, en aquesta Societat, amb el títol *Aspectes de les oscil·lacions de la psiquiatria en relació amb la sociologia*, en el qual afronta d'una manera eficaç i suggestiva el paper dels factors socials, en les malalties psíquiques.

Aquest estar al dia i al mateix temps la intuïció del futur, Vives ho manifesta en totes les seves publicacions. Per exemple: en l'organització de l'assistència psiquiàtrica intueix i valora d'una manera justa la importància de l'assistència extramanicomial, el paper fonamental dels dispensaris; s'interessa per l'organització del Servei Social americà *Social worker*, i fa els possibles per la seva organització al nostre país, etc.

L'any 1937, en plena guerra civil, exposa, com a representant del Govern de la Generalitat, al Segon Congrés Internacional d'Higiene Mental, celebrat a París, el seu programa sota el títol *La reforma de l'Assistència Psiquiàtrica a Catalunya*.

Salvador Vives tingué, en aquella època de cap dels Serveis Tècnics de Psiquiatria de la Generalitat, una visió tan clara del que havia d'ésser l'assistència psiquiàtrica a Catalunya, que posà en marxa un pla d'activitats, frustrades més tard per la nostra guerra, que després de vint-i-cinc anys de nou règimen encara no han estat superades. Més ben dit: la Psiquiatria Catalana, després de la regressió de la postguerra, no ha retornat encara al nivell que havia assolit a l'època de la Generalitat.

A més de psiquiatre, les seves condicions d'home organitzador i d'home de lletres queden ben paleses en diverses activitats. Ha estat:

—Vice-president primer de l'Acadèmia i Laboratori de Ciències Mèdiques de Catalunya.

—Redactor en cap dels «Annals de Medicina».

—Secretari general del Sindicat de Metges de Catalunya i Balears.

—Redactor en cap del «Butlletí del Sindicat de Metges de Catalunya i Balears».

—Secretari general de l'Associació General de Metges de Llengua Catalana.

- Secretari general dels Congressos de Metges de Llengua Catalana.
- Secretari general de la Lliga Catalana d'Higiene Mental.
- Vocal de la Junta Directiva del Col·legi de Metges de Catalunya.
- Soci corresponent de l'Acadèmia de Medicina de Barcelona.
- Membre associat estranger de la *Société Médico-Psychologique*, de París.
- Formà part del grup literari «Penya Joan Santamaria», etc.

Adhuc en l'etapa última de la seva vida, exiliat dins el propi país, deslligat de tota activitat oficial, manté el seu vigor intel·lectual i les seves inquietuds espirituals participant en activitats culturals de diversa mena. Escriu, dialoga, treballa, viatja; fa honor també a l'escola gastronòmica francesa com a bon *gourmet*. En són proves, la presentació al primer Congrés Mundial de Psiquiatria de París, l'any 1950, d'una comunicació sobre una nova orientació en el tractament de les depressions; la participació en el centenari de la *Société Médico-Psychologique* de París. Les seves últimes activitats han estat dedicades a l'estudi de la Gerontologia o Seniològia, com ell l'anomenava. I és ben curiós que dues personalitats tan diferents, però totes dues tan vitals i tan plenes de capacitat intel·lectual fins a l'últim moment de llur existència, Salvador Vives i Emili Mira, hagin tingut tots dos la mateixa preocupació per l'estudi de la vellesa, deixant com a treballs pòstums investigacions sobre el mateix tema: el de Mira, titulat *Hacia una vejez joven*, i el de Vives, *La involució psíquica funcional*.

Vull acabar aquest record amb unes paraules seves, finals al treball a què acabo de referir-me: «Finalment, direm que un *test* interessant i a l'abast per a jutjar la normalitat o la anormalitat del psiquisme d'un ancià és de constatar el grau de curiositat que ha conservat. Prenent exemple dels homes il·lustres, dels homes "caps de brot" que han conservat intacte llur eficiència intel·lectual fins a una edat avançada, hom remarca que havien restat curiosos, disposats a meravellar-se i àvids d'adquirir nous coneixements; hom podria dir que havien estat estudiants tota la vida».

El doctor Vives ha estat un autèntic «cap de brot».